

עין איה שיעור מספר 7 – מאי מברך

(ברכות יא א): "מאי מברך, א"ר יעקב א"ר אושע"י יוצר אור ובורא חושך, נוגה, כדכתיב קאמרי', אלא מעתה עושה שלו' ובורא רע מי אמרי' כדכתיב, אלא כתיב רע ואמרי' הכל כו', אלא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום".

המאמרים לפעמים יאמרו במליצותיהם לפי ציור המקבלים, והמשכילים יבינו המובן הפנימי שבהם, ולפעמים יאמרו בדיוק לפי המציאות.

והחילוק הכללי בגדריהם הוא לפי תכלית המאמר, שאם תכליתו הוא רק אמירתו וסיפור הענין, ראוי שיהי' מאומת יותר לפי המציאות. אבל אם תכליתו לצורך הדרכה מוסרית בדעות או במדות ובמעשים, ראוי שיאמר לפי האופן היותר קרוב לציור המקבלים.

ע"כ באמת אין לחושך כל מציאות שהוא העדר האור, גם אינו אפשרי במציאות אחר הבריאה, שהרי קרני האור עכ"פ מתפשטים הם בכל מקום, ואף שיש דברים המעכבים ומסתירים, מ"מ פועלים הם במקצת פעולתם. ע"כ מיעוט האור והגבלתו לפי ערך תכלית ומטרת כל מקום וזהו הנגה, שהוא המקום שבו מתחיל קצת קרן אור להכנס, שהוא התחלת המציאות לפי ערכו, ממיעוט היותר אפשרי באור עד האור היותר גדול. אמנם לפי המושג בתחילת הציור ידומה שנמצא החושך, מפני שע"י מעט האור אנו מרגישים מה שחסר באותו מקום מהאור.

א"כ מה שאנו מרגישים באמת אינו כ"א האור, אבל מה שעולה בדמיון ההרגשה הוא החושך כשיערך לפי האור הגדול. ע"כ לפי האמת תתייחס הבריאה לנוגה ולפי הציור לחושך.

וכן הוא בענין רע ושלו', דהוא יסוד כל טוב, כי באמת אין רע נמצא כלל, כי כל נמצא הוא טוב לפי ערכו, אלא כשאנו מורגלים לראות שלמות יותר גדולה, אנו קוראים את מיעוט השלמות ומה שגורם לזה בשם רע.

ע"כ לפי האמת הבריאה נערכת אל הכל, שגם הרע הגמור נברא בצירופו אל הכלל כולו, שהוא משלים את הטוב הכללי, ע"כ אינו רע באמת. אמנם לפי הציור הוא יקרא רע, ועליו תפול הבריאה, כי לפי האמת נמצא הרע רק מפני שרק חלק קטן מן הטוב זרח עליו. ע"כ הנביא, שנאמרה נבואתו לתכלית מוסרי להסיר דעות רעות של מהרסי דעת ד' אחד, אמר לפי ציור המקבלים, בורא חושך ובורא רע.

אבל אנו בתפילתינו שאנו אומרים הכל לפי האמת, הרי מגמתינו סיפור כבודו ית' לפי האמת, ראוי לומר ג"כ נוגה.

והשיב שמ"מ כזה יש טובה מוסרית כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, להעיר על יסוד אחדות השליטה בכל התהפכות אופני ההנהגה הכללית והפרטית. ע"כ נאמר גם אנו כפי הציור המותפס בתחלת ההשקפה.

אמנם כיון שתכלית הברכה היא ג"כ לברך את שמו על חסדו, ראוי לנו להודיע בזה אמתת הענין שלא ברא השי"ת כל רע, ואין במציאות רע מוחלט, והרע המורגש הוא מצורף אל הכלל כולו להשלים את הטוב, עד שיכלל בשם הכל, שתכליתו הטובה תבחן בצירופו עם הכלל של המציאות.

ברכה הראשונה של קריאת שמע של שחרית, אנו אומרים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הַעוֹלָם. יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ. עֹשֶׂה שְׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל".